

pozíció vokális betétszámainak tolmácsolására. Szavakkal nehéz leírni a hitelességnek azt a légkörét, amelyet az ő torkából feltörő nyers, rekedtes és mély hang, a kézmozdulatok, a taps és a dobantások megteremtettek. Nyilvánvaló, hogy azt a kultúrát, amelynek Amparo Cortés letéteményese, nem elegáns zeneakadémiákon oktatják, hanem népi származású muzsikusdinasztiák tagjai adják tovább generációról generációra – s az énekesnő előadásmódjának minden hamis gesztus nélküli tökéletessége meg is érezte velünk ezt az ősi és földközeli jelleget. Az a természeteség pedig, ahogyan a folklórénekes beolvadt a műzei produkcióba, illetve ahogyan de Falla kifinomultan stilizált nyelve természetesen fogadta magába az ibér nyersséget, felemelő tapasztalat volt. A koncertet egy nagyszerűen felépített, fegyelem és szenvedély kettősségében fogant Boléro-előadás zárta. Csaba Péter és a MÁV Szimfonikusok együttműködése ígéretesen kezdődik.

MÁV Szimfonikus Zenekar – június 16.

Fittler Katalin

Ugyanazzal a műsorral búcsúzott a Lukács Miklós-bérlét és a Varga László-bérlét közönségétől pénteken este és szombaton délelőtt az Olasz Kultúrintézetben a MÁV Szimfonikus Zenekar. Vezető karmesterként két év után Takács-Nagy Gábor is búcsúzott – szerencsére ez a búcsú sem végleges, hiszen a tervek szerint a jövő évadban három alkalommal visszatér, vendégkarmesterként. Miként a műsorismer-

etőben Fenyő Gábor rámutatott, a műsor-összeállításban is felfedezhetők búcsú-mozzanatok: Mozart utolsó operájának, a Titus kegyelmének a nyitányával kezdődött a program, amely Mozart és Brahms utolsó szimfóniájával folytatódott (Jupiter ill. IV., e-moll).

A vasárnapi matiné kétségkívül az évad viszonylatában a MÁV Szimfonikus Zenekar legjobb produkciói közé tartozott. Elismerésre méltó teljesítménnyel muzsikált az együttes, tudása legjavát adva. Reménytelen vállalkozás lenne megpróbálni kiporciózni, kinek mekkora része van ebben az interpretációban, de aligha tévedhetünk azt állítva, hogy azért is szedte össze magát valamennyi zenekari játékos, hogy ezzel a teljesítménnyel egyszerre minősítsék Takács-Nagy Gábor zenekarvezető munkáját, s önmagukat. Mert egyértelműen kiderült: a kamarazenei igényű, elsősorban a vonósokra koncentráló műhelymunka minőségi változást eredményezett.

Immár hagyományosan, a karmester minden műsorszám előtt szólt a hallgatósághoz. Ezalkalommal megint remekelt, közvetlen tónussal szinte észrevétlenül tanítva a közönséget, ugyanakkor az értő zenehallgatáshoz szempontokat adva. A nyitány a reprezentatív opera fényt villantotta fel, s jöllehet, sem el nem hangzott, sem az írott ismertetőben nem szerepelt a „szférák zenéje” hangnemszimbolikája, a Jupiter valóban fenségesen szólt.

A karmester feladata a szólamokból arányos egészet építeni. Takács-Nagy úgy tette, hogy egyetlen játékos sem fosztott meg szövege fontosságának tudatától. Az aprólékos kidolgozottságnak köszönhetően vélhetően min-

dig tudták a muzsikosok, mikor milyen funkciót kell betölteniük. Mert többről volt szó, mint patikamérlegesen adagolt dinamikákról! Folyamatok egymásutánjából épült mindhárom műsorszám valamennyi tétele. Ez eredményezte, hogy azok a hallgatók is élményhez jutottak, akik „csupán” gyönyörködni akartak, tehát egyszerűen hagyták hatni magukra a zenét, és azok is sok tanulsággal gazdagodhattak, akik bennfentesként egyszerre próbáltak figyelni a művekre és megszólaltatásuk milyenségére. Különösen a két szimfóniáról elmondható, hogy a zenekari repertoár alapdarabjai. Ezúttal a MÁV Szimfonikus Zenekar nem csupán újrajátszotta, hanem a dirigens intenzitásának (is) köszönhetően, produkció-értékkel reprodukálta a szimfóniákat. Kettős haszna van az ilyen vállalkozásnak: a születő zene folyamatosan hat megszólaltatóira is, és ily módon sokkal személyesebb közvetítéssel jut el a hallgatósághoz. Az a sokat emlegetett „jelenlét” uralta az egész termet, elszikkadtak a zavaró körülmények, s különösebb koncentráció nélkül is fogékony lett a közönség. Nem véletlen, hogy sokan összekulcsolt kézzel hallgatták a szimfóniákat – az értékes művek szakralitása is érvényesült.

A hasonló hangversenyek teszik érthetővé azt a gyakorlatot, hogy a hazai rendszeres koncertlátogató közönség megszlik a zenekarok között, egy-egy együttes mellett kitarva akár évtizedekig. Inspirálhatja ez az előadókat, hiszen a közönséget nemcsak megszerezni kell, hanem – ami még nehezebb – meg is kell tartani! A MÁV-zenekart hallgatva, nem kell félniük attól, hogy elpártol tőlük a hallgatóság!

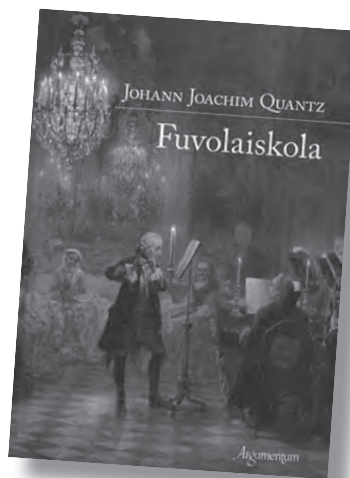
Könyv-kritika

Johann Joachim Quantz: Fuvolaiskola

„Ez egy elkésett könyv.” – így kezdi a kötet előszavát a fordító, Székely András. Csak egyetérthetünk vele: bizony, valóban 1980 táján kellett volna megjelennie, amikor a régizenevilág méretű reneszánsza idején megkönnyítette volna a vállalkozó szellemű magyar muzsikosok „életét”. Mert Quantz korszakos jelentőségű hangszeriskolájáról akkortájt a legtöbben csak a szakirodalomból értesültek (többek között Pernye András remek könyvéből, az Előadóművészet és zenei köznyelvből), s csak kevesen vállalkoztak idegennyelvű példányok felkutatására és olvasására. Ugyanakkor, utólag azal vigasztalhatjuk magunkat, hogy korábban talán nem talált volna ilyen értő-érdeklődő fogadtatásra. Mert a mai muzsikugenerációban rendkívül erős az a

fajta tudásvágy, amelyet egyetlen forrásmunka segítségével kielégíthet.

Amikor a kötet sajtóbejelentőjére sor került a Régi Zeneakadémián, az Argumentum Kiadó igazgatója örömmel tudatta, hogy számára meglepő módon óriási kereslet mutatkozott a könyv iránt, úgyhogy a közeljövőben utánnyomásra kerül sor. Minden bizonnyal része van ebben az érdeklődésben annak is, hogy időközben megjelent magyarul Leopold Mozart Hegedűiskolája, tehát a kiadvány-típus (ha szabad ily módon vulgárizálni a 18. század első felének meghatározó jelentőségű, enciklopédikus jellegű kiadvá-

nyait) nem ismeretlen a hazai muzsikustársadalomban.

Quantz aligha sejtette, hogy műve egy egész sorozatnak az elindítója lett. Fuvolaiskolája 1752-ben jelent meg Berlinben, II. Frigyes porosz királynak szóló ajánlással. Alig egy évvel későbbi Carl Philipp Emanuel Bach munkája, amelynek címettjei a billentyűs hangszerek. E – hasonlóképp Berlinben megjelent – tankönyvhöz zenei „szöveggyűjteményt” is adott (Achtzehn Probe-Stücke in sechs Sonaten). A hangszeriskolák következő fejezetét Leopold Mozart Hegedűiskolája jelentette, amelyet szülővárosában, Augsburgban adtak ki. Megjelentési évét könnyű megjegyezni: 1756 (W. A. Mozart születési éve). Az eredeti német

könyvcímek jóval bonyolultabbak, mindkét berlini kiadvány szerényen Kísérlet-nek tünteti magát. Quantz könyve első kiadásának címlapját facsimilében tartalmazza a magyar nyelvű kiadvány, a gótbetűs szöveg fordításával (Johann Joachim Quantz királyi porosz kamaramuzsikus kísérlete a harántfuvola-játékba való bevezetésre, a zene gyakorlatában a jó ízlést támogató különböző megjegyzésekkel kísérve és példákkal magyarázva, 24 rézbe metszett táblával).

Már ez a rövid adalék is sejteti: nem kis feladatra vállalkozott Székely András az olvasmányos magyar verzió készítésével. Csak elismerés illeti, hála és köszönet kiváltképp, mivel nem elégedett meg az őskiadvány lefordításával, hanem szövegelemző alapos-sággal egybevetette a korabeli francia és angol verziókkal. Ráadásul, széljegyzetei arról tanúskodnak, hogy nemcsak leírta a fordítást, hanem el is olvasta – s amikor vagy zenetörténészként, vagy fordítóként elégedetlen maradt egy részlettel, megosztotta fenntartásait az olvasókkal.

A szép kiállítású kötet további erénye, hogy hihetetlenül alacsony a hibaszázaléka, kis túlzással hibátlannak mondható. Tehát, az olvasó nyugodtan koncentrálhat a lényegre, a tartalomra, nem kell zavaró apróságoktól tartania.

Az enciklopédikus mű: kora szellemi életét is tükrözi. Pontosabban, a szellemi elitnek a színvonalát. Gondolhatnánk ebből, hogy elit-tudomány – ám ennek ellene mondanak a tények. Már a megjelenés évében kiadták az udvar hivatalos nyelvén, franciául is – és egymást követik, követhetetlenül a német nyelvű kiadások, utánnomások. Két évvel később Amszterdamban hollandul látott napvilágot, majd (évszám nélkül) angolul, s 1779-ben Vicenzában olaszul. Tehát, a rangos fuvolajátékos hírét-nevét ettől kezdve Fuvolaiskolája is terjeszti. Épp a legjobbkor, mondhatnánk kissé cinikusan, hiszen 1741-es Berlinbe szerződésétől kezdve, a 44 éves szerző kizárólag II. Frigyes használatára komponált. Tehát, korábbi műveivel ellentétben, ezek csak az udvar koncertjein, tehát kiválasztott meghívottak előtt csendültek fel, így nem gyakorolhattak hatást a kortárs komponistákra sem.

A kötet ajánlása mosolyogtatóan „barokkos”, már-már szolgálai alázattal udvarias, és a kiadvány értékét tudatosan alá-értékelő („Legyen szabad ezennel legmélyebb alázattal KIRÁLYI FELSÉGEDNEK ajánlanom ezeket a lapokat, noha ezek egy részét,

csupán az alapelemeit foglalják magukba annak a hangszernek, amelynek játékát Felséged oly figyelemre méltó tökéletességre vitte.”)

Quantz maga is tudta, hogy művét nemcsak a fuvolások forgathatják haszonnal. Könyvének előszavában rámutatott, hogy elolvasása és a benne foglaltak megszívélése hasznos mindazoknak, akiknek „az éneklés vagy más hangszer játéka a hivatásuk, és jó zenei előadásra törekzenek”. Tudatosan vállalkozott az ízlésnevelésre is, amivel kapcsolatban érdemes észrevennünk, hogy a 18. század közepén szavakkal megfogalmazhatónak tartottak megannyi esztétikai kategóriát. Az érem másik oldala, hogy konkrét tartalmat rendeltek a terminológiává nemesített kifejezésekhez, s épp ez a következetesség adja meg a fedezetét az alkalmanként akár szélsőségesnek tűnő ítékezésének is.

Külön figyelmet szentelt fő- és a concertáló szólamok játékosain túl azoknak is, akikre a kísérlet feladata hárul. Tisztában volt azzal is, hogy gyakran alkalmazta az „így kell” kategorikus formuláját, amit afféle leegyszerűsítő gyakorlatnak tekintett, mondván, az ízlésbeli dolgokat lehetetlen volna demonstratíván bizonygatni (ráadásul, terjedőssé válna a tárgyalásmód). Nagyon fontos szempont, hogy a Fuvolaiskolát nem afféle tanárpótlónak szánta, hanem tanár és növendéke közös olvasmányának. Különleges értéke a kötetnek a záró fejezet (Hogyan ítéljük meg egy muzsikust és egy zenét?), amellyel etalont kínál a muzsikusként, amelyhez mérheti magát, és szempontokat egy-egy zenemű elbírálásához, hogy a játékos meg tudja különböztetni az értékest a talmitól.

A kitekintő fejezetek egyaránt számot tarthatnak a muzsikusként és a nem-szakmabéliek érdeklődésére, míg a zenei részfeladatokra koncentrálnak leginkább a hangszeresek forgathatják haszonnal. Ezzel kapcsolatban egy fontos megjegyzés: miután már az előszó sejtette, hogy a szöveg bővelkedik megszívelnivalókban, érdemes mielőbb megkeresni az olvasás ideális tempóját. Mert ez nem gyorsolvasásra szánt szöveg! (Legfeljebb valamely megjegyzés visszakeresésekor érdemes nagyobb léptékben áttekinteni a korábban már átrágott anyagot.)

Ki-ki a saját gyakorlatában kell hogy rátaláljon az ideális tempóra (nem érdemes – tekintélytisztetéssel és elfogódottan – túl lassan olvasni, mert könnyű elveszni a cirkalmak és cikornyák között), ám előrebocsájtom, a fe-

jezetek között elengedhetetlenül szükséges a tempóváltás.

A figyelemmel olvasó egy idő után azt veszi észre, hogy „több szinten” követi az olvasnivalót, néha előre megsejti, mi következik. Ez sikerélmény – de követheti kellemetlen meglepetés is. A kottapélda-magyarázat bizony nehézkes (pontosabban, a módszerelesen felépített példa-sorokban megannyi ismétlődő mozzanat található, s ezek szavakkal való többszöri-újibóli leírása lassítja az olvasást. Mégis, elkerülhetetlen ez a „gyakorlat” is, ráadásul akkor hasznos a leírások olvasása, ha a kottaképpel együtt, annak kivitelezéseként rögzülnek ezek a szakaszok. Mert amikor majd arra kerül a sor, hogy például korabeli darabot akarjon díszíteni valaki, akkor plasztikusan kell felidézni a megfelelő mintapélda-részletet.

Általánosságban elmondható, hogy ez a könyv afféle katekizmus. Tudni kell, hogy mit tartalmaz, s végigolvasása után érdemes fejezetenként vagy kisebb egységekenként, részleteiben újraolvasni. Mivel a zenélésben a praxis az elsődleges a teóriához képest, a gyakorló muzsikusként számára élvezetessé teszi a kötet forgatását, ha például a díszítésekkel foglalkozó részt nem végigolvassa, hanem repertoárjának korabeli darabjaiban rögtön megpróbálja alkalmazni azokat a fogásokat, amelyeket Quantz jóvoltából elsajátított. S akkor rögtön nem száraz olvasnivaló lesz a könyv, nem is történetiségével távolságtartásra készítő tanítás, hanem olyan segédkönyv, amely lehetővé teszi az autentikus, stílushű játékot.

A Quantz Fuvolaiskolája iránt megmutatózó érdeklődés annak a jele, hogy a hazai muzsikustársadalomban megszűnőben van az a kirekesztő szemlélet, amely szembeállítja egymással a régizeneszket és a stílusra nem specializálódó, a zenei élet más területein tevékenykedő muzsikusként. Nagyon jó ez – hasonlóképp gyümölcöző lehet, mint amikor régizenei nagymester áll modern hangszeres zenekar élére, s a maguk területén fejleszti (szoktatja másfajta szempontokon is alapuló igényességre) alkalmi muzsikusp partnereit. Miként az is örövendes, hogy kezd megszűnni a történeti „munkamegosztás”, amikor az előadók maguk vállalkoznak kutató-történész munkára repertoár-bővítő szándékkal, tehát aktívan részt vesznek a múlt-feltáró tevékenységben, jó esetben nem csupán ritkaságokra vadászva, hanem valódi értékek (újra)felfedezésének szándékával.

Fittler Katalin